

Філософський аналіз воєнної стратегії

Досліджується військова стратегія в соціально-філософському контексті. Зроблено висновок, що задля уникнення відповідної негативної популяризації слід звернутися до аналізу змісту стратегії в її первинному вигляді, тобто як стратегії воєнної.

Ключові слова: стратегія, воєнна стратегія, тактика, оперативні дії, стратегема.

Сучасне суспільство характеризується значним підвищеннем темпів розвитку, які істотно впливають на основні засади існування як людства в цілому, так і кожної окремої людині зокрема. Суспільний розвиток базується на потребі особистості в самореалізації, задоволення якої сприяє реалізації творчого потенціалу всієї соціальної системи. Відповідний процес відбувається за умов постійного впливу на особистість зовнішнього середовища та необхідності поєднання особистісних інтересів з вимогами суспільства. Результатом такої взаємодії є формування стратегічного ставлення до життя, проявом якого є наявність в особистості визначеній життєвої мети, життєвих програм, життєвої позиції, лінії життя та, нарешті, життєвої стратегії. Таким чином стратегія стало ключовим поняттям не лише у вищих ланках основних суспільних систем (економіки, науки, права, політики, культури, моралі, ідеології та релігії), а й у звичайній повсякденній реальності особистості.

Однак, відповідна стратегізація інколи призводить до сліпого наслідування модним тенденціям та безконтекстного використання терміну «стратегія». Задля уникнення відповідної негативної популяризації слід звернутися до аналізу змісту стратегії в її первинному (первозданному) вигляді, тобто як стратегії воєнної.

Проблема воєнної стратегії досліджувалася в роботах воєнних теоретиків Карла Австрійського, Х.Мольтке, А.Свєчина, теоретиків управлінської науки М.Альберта, О.Віханського, І.Герчикової, Н.Карданської, Б.Карлофа, В.Колпакова, В.Маліявина, М.Мескона, А.Наумова, В.Соловйова, Р.Фатхутдінова, Ф.Хедоурі, а також в роботах філософів та соціологів Н.Амосова, Б.Ананьєва, Г.Андрєєвої, І.Березко, Е.Варламової, О.Васильєвої, І.Ворожейкіна, Г.Горак, Н.Грішиної, Е.Демченко, О.Дуднік, Д.Захарової, А.Кібанова, Л.Когана, А.Леонтьєва, М.Лепського, А.Москаленко, Н.Наумової, Я.Ніколаєнко, Е.Омельченко, Е.Поузлла, Т.Резніка, Ю.Резніка, Д.Рисмена, Дж.Ройса, С.Рубинштейна, В.Сержантова, А.Созонтова, С.Степанова, Е.Фромма та ін.

Аналіз існуючих досліджень свідчить про відсутність системного та грунтовного соціально-філософського аналізу воєнної стратегії, що і визначило мету даної статті.

Термін «стратегія» походить від давньогрецької *στρατηγία* «мистецтво полководця», що є похідним від *στράτη* «полководець, вождь, командуючий», точніше *στράτος* «військо» + *άγω* «веду». Пізніше це слово було запозичене європейськими мовами в латинській транскрипції *«strategia»*. Так, стратегія опинилася в словниках основних європейських мов: англійському (*strategy*), французькому (*stratégie*), німецькому (*Strategie*), італійському (*strategia*), польському (*strategia*), іспанському (*estrategia*), шведському (*strategi*), угорському (*stratégia*), португальському (*estratégia*), російському (*стратегия*), українському (*стратегія*), білоруському (*стратэгія*) та, навіть, в словниках тюркській гілки алтайської сім'ї язиків.

Вже на перших етапах осмислення стратегії визначався її суб'єктний характер, як визначеність у вищому рівні управління наймасштабнішою організацією людей – полісом як у воєнному, так і мирному станах. Але стратегічна домінація полісного, а пізніше державного управління, полягала, перш за все, у відносинах війни, оборони та наступу, збереження та розвитку влади та устрою держави. Стратегія як відображення політичної суб'єктності визначена обумовленістю подій динамікою соціально-політичної ситуації та загальноприйнятою метою організації, це є свідченням діяльнісного характеру стратегії, у загальному вимірі, у якому організація держави, її лад і устрій, зберігається або змінюється з позиції її цілісності. Тому і стратеги, суб'єкти стратегічного цілепокладання вирішують потреби та інтереси політичного характеру

у війні, конкуренції, протистоянні. Суб'єктноспрямований характер стратегії відображеній і в характеристиках образу ідеального стратега, полководця та відомо, що у багатьох державах лідер, президент, або голова виконавчої гілки влади є верховним головнокомандуючим, або масштабних суб'єктів стратегії, так званих «композиційних особистостей», колективних або навіть організованих суб'єктів стратегії (генеральних штабів, «фабрик мислі», рад національної безпеки, тощо) та образу ідеального управління у складних, конфліктних та екстремальних подіях.

Суб'єктний, масштабний, цілісний характер стратегії відображеній і у східній етимології стратегії. У китайській та японській мовах термін «стратегія» має схожу побудову у вигляді наступного біному: 1) традиційне написання ієрогліфів 戰略 (zhànlüè); 2) спрощене написання ієрогліфів 战略 (zhànlüè); 3) японське написання ієрогліфів 戦略 (せんりやく / senryaku). Перша частина 戰 (战/戰) перекладається як війна, бій, битва. Другий ієрогліф 略 є сполученням двох більш простих ієрогліфів 田 («поле») та 各 (кожний), що дослівно можна перекласти як «ходити навколо поля» або «складати схему поля». Слід зауважити, що цей ієрогліф, на відміну від первого, що має три варіанти написання, залишився без трансформацій в кожній з систем написання. Ієрогліф 略 означає як іменники («абревіатура», «виключення», «план», «схема»), так і дієслова («завойовувати», «грабувати»). У смисловому значенні ці ієрогліфи, як і в цілому ієрогліфічна мова, надають багатошарові образи та асоціації – семантичне поле, в якому відзначимо лише декілька «прив'язок», смислових аспектів.

По–перше, у цьому поверховому відображеній у образі «зображення для кожного поля битви» важливим значенням є підготовка, зображення, або план ведення війни. По–друге, в ієрогліфічній семантиці відбувається значення узгодження дій кожного у «образі» ведення війни, її конкретний характер. По–третє, смислове навантаження образу має процесуальне визначення війни, яке відображується людьми. У Південно–Східному регіоні (Китаї, Кореї, Японії та ін.) філософська, культурна, естетична, військова підготовка була обов'язковою у державних діячів, тому військові смисли запозичувались та передавались у політичній та державній практиці. Але смисл «стратегія для кожного» визначила важливе розповсюдження, наприклад, стратагем у культурі Китаю в цілому, використання яких у різних сферах життя Китаю ретельно проаналізував Харро фон Зенгер.

Схожі процеси циркуляції військових смислів у практику державного та політичного управління відбувались у формуванні державних інституцій Давньої Греції та Риму, в останньому полководці ставали керівниками управління містами та провінціями, а потім і в країнах Західної Європи, освіта якої базується на науці, культурі Греції та Риму, з іншого боку передавалося у традиції підготовки військових, які часто ставали лідерами або керівниками держав.

Аналіз визначень та перекладів терміну «стратегія» в сучасних словниках та довідниках дозволив визначити щонайменше дванадцять напрямів його тлумачення. Так, в усіх п'яти проаналізованих вітчизняних тлумаччих словниках стратегія визначається як наука і / або мистецтво війни [13;14;15;16;18]. Зазвичай змістом стратегією розуміють як систему знань та вмінь щодо загального керівництва [15;16;18], планування [14;15], організації, розташування або використання [13] наявних ресурсів згідно заздалегідь складеного плану [14;15], який засновано на певному прогнозному дослідженні [14;15].

Теоретична розробка концепції воєнної стратегія були розроблені К.Клаузевіцем, А.Жоміні, Карлом Австрійським, Н.В. Медем та іншими воєнними теоретиками кінця XVIII – початку XIX століття. Карл Австрійський в «Основах стратегії» визначив її як науку верховного командування про війну, що намічає план війни, який об'ємає і визначає хід воєнних операцій [5,с.391]. Як ми бачимо, стратегія асоціюється, значною мірою, з процесами планування і організації воєнних кампаній. Під сумнів можна поставити лише одне – стратегія не може бути чистою науковою. Дійсно, стратегію можна асоціювати з науковою в їх «прагненні до логічного, максимально узагальненого об'єктивного знання» [20,с.393]. Проте, на відміну від науки, стратегія є тією формою людської діяльності, яка ґрунтується не на заздалегідь певних принципах, аксіомах, а на «умінні, майстерності, майстерності в технологічному, а часто і в естетичному змісті» [20,с.227]. Дано характеристика стратегії зближує її з мистецтвом. Як зазначає В.С. Соловйов, «наука повністю ігнорує індивідуальність дослідника і різні емоційні аспекти. Мистецтво ж, навпаки, первісно глибоко індивідуальне й існує в атмосфері надзвичайно гострого визначення естетико–естетичної позиції творця» [11,с.18]. Із

цього приводу цікавою може бути думка Карла Австрійського про те, що носієм стратегії є людина або група людей. Наявність індивідуального (суб'єктивного) фактора зближує стратегію з мистецтвом. Кожен генерал розробляв свою стратегію, тому кожна реалізована стратегія, певним чином, була неповторною та унікальною.

Не потрібно обґрунтовувати той факт, що наука, як «сума отриманих до даного моменту наукових знань» [20, с.393], повинна володіти певною автономією, незалежністю від інших «сум знань» і формувати відповідну наукову картину світу. У відношенні до стратегії важко стверджувати, що тільки вона здатна формувати певну картину світу, бо, не дивлячись на своє відношення до узагальненого знання, стратегія нерозривно пов'язана з такими поняттями, як тактика й оперативне мистецтво, без яких неможливо окреслити межі стратегії. Тактика воєнна (давньогрецька тактікос «те, що має відношення до шикування військ», від тάξις «строй, розміщення») – «складова частина воєнного мистецтва, що включає теорію і практику підготовки і ведення бою з'єднаннями, частинами (кораблями) і підрозділами різних видів збройних сил» [19]. У широкому розумінні тактика розуміється як сукупність засобів і прийомів для досягнення наміченої мети [19]. Оперативне мистецтво є складовою частиною воєнного мистецтва, що охоплює питання теорії і практики підготовки та ведення спільніх і самостійних операцій та бойових дій оперативними об'єднаннями видів збройних сил на різних театрах воєнних дій.

В цьому трикутнику стратегія займає центральне місце, оскільки вона визначає загальну мету дій, сили, засоби, а значить і способи вирішення поставлених перед нею завдань. Взаємообумовленість усіх складових частин теорії воєнного мистецтва і головне положення стратегії пояснюється тим, що на війні кожен приватний успіх підпорядкований загальній меті. Тому положення тактики повинно відповідати цілям оперативного мистецтва, які, у свою чергу, випливають з цілей стратегії. Отже, стратегія, зміст якої залежить від двох інших складових воєнної справи не може бути лише наукою.

У другій половині XIX століття дослідники воєнної стратегії відходять від визначення стратегії як науки. Х.Мольтке, начальник прусського генштабу, визначив її як «систему підпор... як перенесення знання в практичне життя, подальший розвиток первинної керівної думки відповідно до обставин, які постійно змінюються» [8, с.471]. Дане визначення акцентує увагу на єдності теоретичної і практичної галузі знань, що здійснюється шляхом індивідуальної комбінації доступних на певному історичному етапі розвитку суспільства теоретичних напрацювань воєнної науки тим або іншим головнокомандуючим.

Х.Мольтке відзначає, що стратегія є головною частиною воєнного мистецтва. Вона не лише раз і назавжди визначені певні принципи, основи, знання. Стратегія залежить не лише від особистісних характеристик стратега, а й від конкретної ситуації, зовнішніх обставин. Саме ці обставини забезпечують різноманітність і запобігають «шаблонізації» стратегій. Бо стратегія, сутністю якої є певні шаблони або технології, таким чином перетворюється на тактику, що має справу з наперед визначеними умовами дій.

Гострий конкурентний характер стратегії у війні відмічав ще О.Свєчин та робив застереження звуження стратегічного аналізу лише військовою сферою. «Зовнішні та громадянські війни не представляють чогось самодостатнього, а утворюють лише частину безперервної політичної взаємодії людських угруповань. Протягом самої війни політичне життя провідних її держав не припиняється, а продовжується. Війна є тільки частиною політичної боротьби. Політичне мистецтво полягає в тому, щоб відстоювати інтереси певного угруповання серед усіх інших. Воно працює в атмосфері схрещення багатьох сил; хоча економіка і визначає в основному їх ворожнечу, сприяння або нейтральність, однак, у різні моменти не тільки змінюється напруга протидії, що зустрілася, чи допомоги, але навіть союзник може стати ворогом, і навпаки» [10, с.29].

Велика Радянська Енциклопедія дає визначення стратегії як «вищої частини воєнного мистецтва, яка охоплює питання теорії і практики підготовки держави і збройних сил до війни, планування і ведення стратегічних операцій і війни в цілому» [17, с.547]. У радянській воєнній літературі стратегія визначається як система наукових знань про закономірності війни і сферу практичної діяльності вищого командування, яка відноситься до мистецтва підготовки держави і озброєних сил до війни та її ведення [2, с.20]. В словнику Міністерства оборони США (найпотужнішому на даний момент воєнному відомстві в світі) стратегія визначається як план або сукупність планів використання

в узгодженному та комплексному вигляді усіх доступних державній владі засобів та інструментів (дипломатичних, економічних, інформаційних та воєнних) для досягнення цілей в районах бойових дій, цілей національного та / або багатонаціонального рівнів [21]. Отже, воєнна стратегія – це невід'ємна складова воєнного мистецтва, яка представляє собою єдність теоретичної і практичної бази командувача, змістом якої є процеси планування (підготовки до війни і планування її ведення) і організації (ведення війни згідно з розробленим планом і з урахуванням ситуації тактичних операцій) воєнних дій.

Необхідно відзначити що американське визначення стратегії багато в чому нагадує свечинський стратегічний аналіз. О.Свєчин, по-суті, розробив стратегічний аналіз політики у війні у розділі «Стратегія та політика», який складався з великих розділів, що, у свою чергу, деталізувався напрямами аналізу, наприклад таких як «Політика і економіка», «Політичні цілі війни», «План збереження внутрішньої безпеки», «Економічний план війни», «Дипломатичний план», «Лінія політичної поведінки під час війни» [10, с.44].

Аналіз існуючих досліджень стратегії визначив, що етимологічні дослідники щільно пов'язують поняття «стратегію» та «політика», навіть стратегію визначають через поняття «політики». Так, Український тлумачний словник, Оксфордський словник англійської мови та Російсько-Іспанський словник визначають стратегію як систему, спосіб, метод, алгоритм, поведінку (лінію поведінки), послідовність, політику та навіть філософію дій в умовах заздалегідь визначених обмежень або правил гри [18;23].

Ототожнення стратегії з політикою деякою мірою обумовлено впливом східних концепцій стратегії і політики. Так, В.В. Малявін досліджує визначення «стратегії» в її східному (китайському) варіанті. Стратегія – це «відомий розрахунок або план, який передбачає певне співвідношення цілей і засобів дій» [4, с.224]. Згідно з китайською традицією життя кожної людини нерозривно проходить в оточенні йому подібних людей. Якби людина була лише твариною, стратегія не мала б сенсу, проте вона набуває значення в людському суспільстві, де кожний з його членів має певну свідомість, особисті інтереси і бажання, поставлені перед собою цілі, певними смисли. Природним чином, досягнення поставленої мети або задоволення потреб конкретного індивіда в більшості випадків є неможливим без використання можливостей оточуючих його членів суспільства, що виливається у проблему завоювання, утримання і використання влади – «здібності і можливості здійснювати свою волю, надавати визначальну дію на діяльність, поведінку людей» [20, с.92–93], що утворює ядро політики [20, с.490]. Стратегія є тим засобом, який дозволяє людині досягати бажаного і при цьому залишається у згоді оточуючими: «мета стратегічної поведінки, згідно з «Гуй Гу–цзи», полягає в тому, щоб підпорядкувати партнера або навіть власного пана своїй волі, підтримуючи в ньому впевненість у тому, що він діє самостійно» [4, с.242]. Таким чином, в стратегії особливу значення приділялося стратегічній поведінці, яка усвідомлювалась аналізувалась та окультурювалась. Саме на політичну психологію поведінки та буденну політичну свідомість спиралися політична діяльність та стратегія, остання розглядалась як спосіб завоювання, утримання і використання влади. Навіть у буденій свідомості стратегії поведінки отримали називу політики.

Розуміння стратегії у буденій та емпіричній свідомості відображене у оксфордському та іспанському словниках [12;23], які на відміну від вітчизняних видань, додатково акцентують увагу на стратегії як на певній спритності, хитрості, обмані, пов'язуючи її, таким чином, із стратагемами. Термін «стратагема / стратегема», як і стратегія, походить від давньогрецького *στρατηγήμα* – воєнна хитрість та тлумачиться як «неортодоксальний шлях досягнення воєнних, цивільних, політичних, економічних та особистих цілей» [3, с.28], або «стратегічний план з прихованими від супротивника будь-якою пасткою чи хитрощами» [9]. Однак своєї популярності емпіричне визначення стратегії як «стратагеми» отримали не завдяки досягненням давньогрецьких та давньоримських стратегів, політиків та керівників, а завдяки працям та досвіду їх китайських сучасників, в першу чергу, це стосується трактату воєнного мислителя Стародавнього Китаю Сунь–Цзи «Мистецтво війни» та твору анонімного автора «Тридцять шість стратагем».

Стратагема відображала у праксеологічному, алгоритмічному смислі воєнну та будь яку інтерсуб'єктну хитрість, обман, викладений у притчі, образі ситуації, або атрибутивні характеристики суб'єкта стратегії такі як винахідливість, спритність та неординарність. Як зазначає більшість дослідників стратагем [1;3;4], це обумовлено

неоднозначністю цього терміну в китайській мові. Так, для визначення цього поняття в китайській мові існує не менше п'яти біномів: 伎俩 (jǐliǎng), 手段 (shǒuduàn, shǒuduàn), 花招 (huāzhāo), 本领 (běnlǐng, běnling) та 技艺 (jìyì). Кожний з біномів, у свою чергу, має не менше двох тлумачень: по-перше, як здібність, вміння, мистецтво, спритність, вправність, засіб, метод, прийом, талант тощо; по-друге, як виверт, махінація, фокус, маніпуляція та навіть підступництво і шахрайство.

Таким чином, понятійний аналіз стратегії в її історично першому тлумаченні визначив, що:

По-перше, стратегія – це система наукових знань про закономірності ведення війни. Сюди відносяться: 1) теоретичні знання про специфіку застосування тактичних та оперативних заходів в ході воєнних дій залежно від типу вживаної стратегії; 2) історичний досвід, що є джерелом прикладів реалізації стратегій в реальному світі. Стає зрозумілим, що якісний і ефективний результат вживаної стратегії залежить не лише від доступної стратегії інформації, але й від наявності в цього конкретних знань у відповідній сфері діяльності.

По-друге, стратегія – це мистецтво планування й організації воєнних дій, оскільки кожна стратегія є результатом творчого, індивідуального підходу командувача в процесі ведення війни, що в єдності з досвідом складає її практичну базу. В даному випадку, на відміну від теоретичної бази, накопичення і зберігання якої відбувається в суспільстві в цілому, носієм практичної бази є конкретні людина або група людей. Ототожнення стратегії з мистецтвом дає привід говорити про неї як про особливий тип діяльності людини.

По-третє, як частина воєнної науки і певне мистецтво, стратегія – це основоположна частина, серцевина воєнної науки, оскільки вона визначає основні принципи ведення воєнних дій, їх напрям і хід.

По-четверте, зміст стратегії неможливо розглядати без урахування таких складових частин воєнної справи як тактика й оперативне мистецтво, які утворюють певну цілісність воєнної науки в цілому і специфіку кожної із складових.

По-п'яте, стратегія неможлива без мети, яка визначає напрям дій або спрямованість активності стратега. Стратегія асоціюється з певним напрямом, курсом, напрямком думок, дій, вчинків, поведінки або діяльності. Будь-який напрям передбачає кінцеву точку, мету або завдання, реалізація якої є бажаною або запланованою в ході ведення конкурентної чи воєнної боротьби. У воєнній науці поняття мети чітко не визначається, проте завжди ясно, що метою будь-якої війни є перемога. Досягнення стратегічної мети неможливо без процесів планування й організації діяльності як у питаннях війни, так і питаннях роботи організації. Генератором стратегії завжди є конкретна особа – управлінець/полководець, економіст/стратег або ж група осіб (рада директорів / ставка, правління / воєнна рада). Як теоретична база в управлінні виступають системи правил і знань, яким повинен підкорятися суб'єкт стратегії в ході вироблення і реалізації стратегічних цілей.

По-шосте, стратегія завжди має специфічну часову характеристику – всі дії стратега з організації і реалізації задумів будуть стратегічними лише в тому випадку, якщо вони здійснюються протягом тривалого періоду часу. У випадку, якщо дана умова не виконується, такі дії визначаються як тактичні або оперативні.

По-сьоме, стратегія визначає правила і рамки процесу прийняття рішень в ході бойових дій.

І, нарешті, восьме – воєнна стратегія в її буденому, точніше, повсякденному тлумаченні, пов’язана з хитрощами, обманом, тобто стратегем ним мисленням.

Перспективи подальших розвідок у даному напряму можуть включати аналіз концепту стратегії в політиці, економіці, управлінні, соціології, психології та філософії.

Список використаних джерел

1. Воеводин А.И. Стратагемы – стратегии войны, манипуляции, обмана / А.И. Воеводин; 2-е изд. доп.– М.: Белые альвы, 2003. – 256 с.
2. Военная стратегия / Под ред. маршала Советского Союза Соколовского В.Д. – М.: Военное издательство, 1968. – 464 с.
3. Зенгер Х. фон. Стратагемы. О китайском искусстве жить и выживать. Т.1 / Х. фон Зенгер. – М: Изд–во «Эксмо», 2004. – 512 с.

4. Искусство управления / Сост., пер., вступ. ст. и коммент. В.В. Малявина. – М.: Изд–во «Астрель»; Изд–во «ACT», 2003. – 432 с.
5. Карл Австрийский. Основы стратегии // Стратегия в трудах военных классиков / Авт. и науч. рук. проекта И.С. Даниленко. – М.: Издательский дом «Финансовый контроль», 2003. – С.389–401.
6. Колпаков В.М. Стратегический кадровый менеджмент: Учеб. пособие. – 2–е изд., перераб. и доп. / В.М. Колпаков, Г.А. Дмитренко. – К.: МАУП, 2005. – 752 с.
7. Минцберг Г. Стратегический процесс. Концепции. Проблемы. Решения / Генри Минцберг, Джеймс Куинн, Сумантра Гошал. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
8. Мольтке Х. О стратегии // Стратегия в трудах военных классиков / Авт. и науч. рук. проекта И.С. Даниленко. – М.: Издательский дом «Финансовый контроль», 2003. – С.469–471.
9. Мясников В.С. Антология хитроумных планов / В.С. Мясников // Зенгер Х. фон. Стратагемы. О китайском искусстве жить и выживать. Т.1. – М: Изд–во «Эксмо», 2004. – С.8.
10. Свечин А.А. Стратегия / А.А. Свечин; 2–е изд. – М.: Военный Вестник, рабочее издательство «Прибой» им. Евг. Соколовой, 1927. – 265 с.
11. Соловйов В.С. Творчість як філософсько–антропологічна проблема: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04 / В.С. Соловйов / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2003. – 24 с.
12. Стратегия / Большой испанско–русский и русско–испанский словарь. – М.: Дом Славянской Книги, 2010. – 928 с.
13. Стратегия / Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка (онлайн версия) [Електронний ресурс] // <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Dal-term-38793.htm> (15 жовтня 2012).
14. Стратегия / Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково–словообразовательный (онлайн версия) [Електронний ресурс] // <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Efremova-term-105440.htm> (15 жовтня 2012).
15. Стратегия / Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка (онлайн версия) [Електронний ресурс] // <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Ozhegov-term-34002.htm> (15 жовтня 2012).
16. Стратегия / Ушаков Д.Н. Большой толковый словарь современного русского языка (онлайн версия) [Електронний ресурс] // <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Ushakov-term-73254.htm> (15 жовтня 2012).
17. Стратегия военная / Большая Советская Энциклопедия / Под ред. А.М. Прохорова. – 3–е изд. – Т.24. – Ч. 1. – М.: Советская энциклопедия, 1976. – 547–551 с.
18. Стратегія / Український тлумачний словник [Електронний ресурс] // <http://language.br.com.ua> (15 жовтня 2012).
19. Тактика военная [Електронний ресурс] // <http://vseslova.com.ua/word/Тактика-104817> (15 жовтня 2012).
20. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб–Оглы, Л.Ф. Ильичёв и др. – 2 изд. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
21. DOD Dictionary of Military and Associated Terms [Електронний ресурс] // http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf (15 жовтня 2012).
22. Mintzberg H. Tracking Strategies. Toward a General Theory / Henry Mintzberg. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 405 р.
23. Strategy / Большой оxfordский толковый словарь английского языка. – М.: ACT, Астрель, 2005. – 808 с.

Кудинов И.О. Философский анализ военной стратегии

Исследуется военная стратегия в социально–философском контексте. Сделан вывод, что ради избежания соответствующей негативной популяризации следует обратиться к анализу содержания стратегии в ее первичном виде, то есть как стратегии военной.

Ключевые слова: стратегия, военная стратегия, тактика, оперативные действия, стратагема.

Kudinov, I.O. Philosophical analysis of war strategy

Military strategy is investigated in a socialphilosophical context. Drawn conclusion, that for the sake of avoidance of corresponding negative popularization it follows to appeal to the analysis of maintenance of strategy in her primary kind, id est as strategy military.

Key words: strategy, war strategy, tactics, operation acts, stratagem.